

INTRODUCERE

„Ce este moralitatea? Poate fi introdusă oare legea morală în viața socială, poate fi ea aplicată relațiilor internaționale? Și, admitând că-și va găsi un loc, locul acesta va fi primul? Când există conflicte între legea morală și politică, legea morală ar trebui să spună ultimul cuvânt? Aceasta este problema.”

Luigi Sturzo

1. Rolul moralei

În data de 6 iunie 1958, don Luigi Sturzo îi scria lui Nicola Pistelli (pe vremea aceea, director al revistei „Politica” și exponent de seamă al stângii democrat-creștine) o scurtă scrisoare, în care-și exprima îngrijorarea în legătură cu situația italiană și oferea câteva sfaturi. „Din experiența de o viață dedicată studiului și practicii politice, plătind mereu personal – scria el – sunt convins că:

– fără o economie sănătoasă nu se pot obține avantaje serioase pentru muncitori;

– tot ceea ce este oferit și dăruit de sus se pierde, iar ceea ce se produce prin munca și sacrificiul propriu dă roade;

– justiția distributivă, înfăptuită prin intervenția directă a statului, determină inegalități însemnate, mari risipe, favoritisme nemaîntâlnite; dacă sistemul durează, se poate ajunge la transferarea puterii de la o clasă conducătoare la alta și la schimbarea fluxului bogăției, dar niciodată la îndreptarea inegalităților, nici la alinarea suferințelor umane, nici la suprimarea diferenței între clase, nici la eliminarea zonelor de decadență spirituală și materială din societate;

– ținând seama de aceste principii etico-sociologice, Democrația-creștină de stânga și sindicatul așa-zis liber ar trebui să încerce să nu subvalueze sau să refuze darul divin al sacrificiului personal, altminteri lucrează în van (...). Dacă reformele nu sunt impregnate de etică și înfăptuite prin sacrificiu, nu vor duce nicăieri. Aceasta este învățătura istoriei Creștinismului în lume.”¹

Ceea ce impresionează în această scrisoare, ca de altfel și în alte pagini sturziene, este faptul că reflecțiile pe care le conține nu sunt câtuși de puțin sufocate de politica de zi cu zi, ci au un suflu amplu, ce este rodul unei chemări continue către valori și principii generale. Îndeosebi, în paginile lui Sturzo este mereu prezentă o

¹ Cit. în Giuseppe Palladino, *Don Sturzo oggi*, La nuova cultura editrice, Napoli, 1995, p. 48-49.

atenție permanentă către dimensiunea etică². După părerea sa, de fapt, eticitatea și raționalitatea, adică inteligența și conștiința, „se găsesc în toate formele gândirii și acțiunii noastre”. Sau, cu alte cuvinte, morala „nu este heteronomă nici artei, nici politicii, nici economiei (la fel cum nu este heteronomă raționalitatea)”.

2. Morala, politica și economia

Pentru Sturzo, etica îndeplinește un rol foarte important. Totuși, pentru a-l înțelege mai bine, ar trebui, în primul rând, să analizăm concepția antropologică sturziană, să ne oprim apoi asupra legăturii care există, după părerea sa, între individ și societate și, în sfârșit, să vedem cum se raportează morala, politica și economia.

a) Primatul persoanei

Pentru Sturzo, numai Dumnezeu reprezintă absolutul și, în lumea imanenței, există numai un singur absolut-relativ: omul. În lume nu este loc pentru nici un vițel de aur:

² Asupra acestei probleme, vezi: Rino Calligaris, *Politica e morale nell'opera di don Luigi Sturzo*, La nuova base editrice, Udine, 1973; Alfio Spampinato, *L'economia senza etica è diseconomia. L'etica dell'economia nel pensiero di Luigi Sturzo*, „Il Sole-24 Ore”, Milano, 1996; Antonio Parisi, *Solidarietà e bene comune nel pensiero di Luigi Sturzo. Dimensioni etiche di un progetto socio-politico*, Edizioni Dehoniane, Roma, 1999; Gianfranco Morra, *Moralità della politica e politicità della morale*, în Aa.Vv., *Luigi Sturzo e la democrazia europea*, ed. îngrijită de Gabriele De Rosa, Laterza, Roma-Bari, 1990, p. 110-118.

fie că este vorba de stat, de rasă, de clasă și așa mai departe. Cei care au ridicat, în mod fanatic, statul la rang de „absurdă zeitate”³, au fost de către acesta aspru criticați. După părerea sa, concepția „absurdă și inumană” a unui stat panteist, care „nu are deasupra sa nici omul, nici pe Dumnezeu”⁴, trebuie respinsă *in toto*. În lumea imanenței, primatul indiscutabil îi revine persoanei umane. Omul este scopul; societatea și statul sunt numai mijloacele necesare.

„Scopul efectiv al oricărei societăți (inclusiv statul) este persoana umană concretă, fiecare individ în parte.”⁵ Și acest primat, prioritatea îi revin persoanei, pentru că „totul este activitate personală a omului, individ și societate; totul depinde de libera sa inițiativă”⁶. Pe scurt, valoarea persoanei este „fundamentală și inconfundabilă cu altă valoare a vieții sociale.”⁷

b) Nu există indivizi fără societate, nici societate fără indivizi

³ Luigi Sturzo, *Politica di questi anni (1951-1953)*, în *Opera omnia*, Zanichelli, Bologna, ed. îngrijită de Institutul Luigi Sturzo, seria II, vol. XII, p. 328.

⁴ *Ibidem*, p. 330.

⁵ Luigi Sturzo, *Politica e morale*, în *Opera omnia*, Zanichelli, Bologna, ed. îngrijită de Institutul Luigi Sturzo, seria I, vol. IV, p. 377.

⁶ Luigi Sturzo, *La vera vita. Sociologia del soprannaturale*, în *Opera omnia*, Zanichelli, Bologna, ed. îngrijită de Institutul Luigi Sturzo, seria I, vol. VII, p. 151.

⁷ Luigi Sturzo, *La personalità umana, fondamento della vita sociale*, în *Opera omnia*, Zanichelli, Bologna, ed. îngrijită de Institutul Luigi Sturzo, seria II, vol. VI/2, p. 311.

Persoana umană este, pentru Sturzo, individual-socială, iar societatea nu are o viață proprie. „Societatea – scrie el – nu este altceva decât coexistența operantă a indivizilor într-un proces inepuizabil. Nu există indivizi fără societate, nici societate fără indivizi. Societatea nu este un *quid tertium*, care presupune indivizii în parte și indivizii coexistenți sau care formează individualitatea prin intermediul asocierii; societatea există și coexistă numai pentru indivizi.”⁸ Cu alte cuvinte, ea nu este decât „coexistența indivizilor ce cooperează pentru scopuri comune.”⁹

c) Morala este individual-socială și unică

Așa cum nu există indivizi care nu sunt sociali, tot așa nu există o morală pur individuală. „Pentru noi – scrie el – morala este unică, individual-socială, pentru motivul că nu există nici o societate extra-individuală, nici un individ extra-social. Morala este întotdeauna individuală, pentru că toate faptele umane pornesc de la individ, și este întotdeauna socială, pentru că toate faptele umane se exprimă în societate.”¹⁰

De asemenea, morala este unică. Mulți susțin că, alături de o morală individuală, există și alta: de exemplu, cea a grupului sau a statului. Statul, se argumentează,

⁸ Luigi Sturzo, *La vera vita. Sociologia del soprannaturale*, op. cit., p. 5.

⁹ Luigi Sturzo, *Del metodo sociologico*, în *Opera omnia*, Zanichelli, Bologna, ed. îngrijită de Institutul Luigi Sturzo, seria I, vol. XII, p. 14.

¹⁰ Luigi Sturzo, *La societă, sua natura e leggi*, în *Opera omnia*, Zanichelli, Bologna, ed. îngrijită de Institutul Luigi Sturzo, seria I, vol. III, p. 195.

SUMAR

PREFAȚĂ de Giovanni Palladino	5
INTRODUCERE de Massimo Baldini	11
1. <i>Rolul moralei</i>	11
2. <i>Morala, politica și economia</i>	13
a) Primatul persoanei	13
b) Nu există indivizi fără societate, nici societate fără indivizi	14
c) Morala este individual-socială și unică	15
d) Originea vieții morale este conștiința	16
e) Împotriva totalitarismului drepturilor	17
f) Importanța răspunderii personale și a riscului	18
g) Politica în sine este un lucru bun și constă în căutarea interesului general	19
i) Împotriva machiavellismului	21
l) Moralitatea economiei	22
NOTA EDIȚIEI	25
LUIGI STURZO	
LIBERTATEA: PRIETENII ȘI DUȘMANII SĂI	27

Administrație (bună)	29
Administratori politicianiști	30
Administrațiile locale	31
Autodisciplină	31
Bine și rău	32
Birocrația	32
Biserica și partidele	33
Bomba atomică	34
Binele comun și binele individual	34
Burghezia	35
Capital și capitalism	35
Centralizarea statală	36
Centrismul	37
Compromisuri și combinații	38
Comunism și Creștinism	39
Creștinism	40
Criza economică	40
Demagogia și propaganda	40
Democrația	40
Democrația și catolicii	43
Democrația și creștinismul	46
Democrația creștină	46
Democrat-creștini	47
Deschiderea față de stânga	48
Dictaturi	50
Dreapta, stânga și centrul	50
Economia și morala	50
Educația politică	52
Etatism	53
Etatism și libertate	56
Etatismul și poporul italian	57
Federalism	57
Femeile și politica	58
Guvernul	58
Guvernul și opoziția	59

Idei	59
Idei și lupte civile	60
Impozite	60
Indispensabili și buni la toate	61
Indivizi și societate	62
Indivizi, societate și creștinism	65
Intervenționism	67
Isme	69
Italieni și defectele lor	69
Întreprindere	72
Laicism	72
Legi (Înmulțirea legilor)	74
Legi și cutume	75
Liberali	75
Libertate	75
Libertate și autoritate	85
Libertate și datorii	85
Libertate economică	86
Libertate economică și libertate religioasă	87
Libertate (Metoda libertății)	88
Libertate și responsabilitate	88
Libertate și stat	88
Libertate și egalitate	89
Libertate și adevăr	89
Lumea unită	90
Lupta	91
Lupta de clasă	91
Majoritate	92
Marxism	92
Mizerie și bogăție	92
Misiunea catolicului	92
Monopoluri	93
Morală	93
Moralizarea vieții publice	94
Om și Dumnezeu	96

Opinia publică	97
Pace și libertate	98
Pace internațională	98
Partide	98
Partide și catolici	101
Partitocrație	102
Politică	103
Politică și bună administrație	105
Politică și morală	106
Politicieni	109
Popularism	109
Putere	111
Putere (Limitele puterii)	111
Principii	112
Proportionala	112
Problema meridională	113
Regiune	113
Revoluție	115
Risc	117
Risorgimento	117
Scopuri și mijloace	118
Sentimentalitate de partid	120
Sindicate	120
Stat	121
Stat și cetățeni	125
Școală	126
Șerpi și porumbei	132
Tocqueville	132
Toleranță	132
Transformism	133
Trecut, prezent și viitor	133
Utopiști	135
Vizionari și visători	135
Apendice	137
Note și sugestii de politică practică	139